

INDLEDNING

Arne Poulsen

Tidligere blev der kun talt om selvet i snævre psykologiske sammenhænge. Det samme gjaldt begreberne »stimulering« og »det ubevidste«. Stimuleringen og det ubevidste var ikke opfundet af psykologien, men det var psykologien, der lavede nogle gode teorier om dem. Begreberne blev hurtigt hver mands eje, dels fordi tiden havde brug for dem, dels fordi psykologien var god til at sælge dem til folk. Noget lignende er begyndt at ske med begreberne om selvet. Det er ikke psykologien (eller filosofien), der har opfundet dem, men psykologien har lavet nogle gode teorier om dem. Og det er ikke psykologien, der har skabt behovet for dem, det er skabt af tiden. Men det er psykologien, der fortæller folk, at de har behov for disse begreber.

Forestillingerne om selvet er uoverskueligt mangeartede, men de kan deles op i tre, der indfanger det meste:

- 1) Man skal have lyst til at aktualisere sig selv.
- 2) Man skal være ægte overfor sig selv.
- 3) Man skal være sig selv.

Det er på denne måde, at begrebet »selvet« opstår som en selvstændig størrelse: Noget man skal ville aktualisere, noget man skal være ægte over for, og noget man skal være. Dette begreb om selvet er i virkeligheden tre begreber, og de kan ikke forstås uden den helhed, de indgår i, nemlig de ovenstående tre krav til personlighedsudviklingen.

Disse tre krav beskriver også en typisk stadierækkefølge i personlighedsudviklingen: 1) Komme til bevidsthed om at ville noget. 2) Komme til bevidsthed om, hvad man egentlig føler. 3) Ikke tabe sit selv i den bestræbelse, som disse bevidstheder medfører.

Det var manglen på evne til at leve op til disse tre krav, Kierkegaard formulerede som tre fortvivlelser: 1) Fortvivlet ikke at være sig bevidst at have et selv. 2) Fortvivlet ikke at ville være sig selv. 3) Fortvivlet at ville være sig selv (uden at kunne).

Måske var Kierkegaard psykologiens Nostradamus, måske tolker vi bare Kierkegaard efter behov, i hvert fald afspejler hans tre fortvivlelser de tre stadier, der siden kom i individualitetens historiske udvikling: Først selvaktualiseringskravet, og hermed individualismen og indrestyringen, sådan som de bredte sig med den formelle uddannelse, den industrielle produktionsmåde og den urbaniserede livsforms sejrsgang. Dernæst kravet om ægthed og autenticitet og om at lytte til sine følelser og sit inderste

jeg, som bredte sig mellem 1955 og 1975 med boheme, ungdomsoprør og antipsykiatri som farverige gallionsfigurer. Endelig blev selve bevidstheden et problem: Narcissismen føler, men er det virkeligheden, den føler? Eller er det følelsen af følelsen? Ironien gennemskuer alt som medieskabt. Er mine egne meninger medieskabte? Generation X ser alt som plastik, og bliver derved selv plastik.

Det kan virke lidt stødende, at selvets tre grundproblematikker formuleres som udviklingskrav. Hensigten er at vise, at psykologien ikke blot er en videnskab, der nøgternt fortæller om, hvad der er, men også fortæller om, hvad der bør være. Tidligere tiders puritanisme og fingerpegende småborgerlighed havde den funktion ikke blot at disciplinere mennesker, men at få dem til at disciplinere sig selv, at få dem til at internalisere den sociale kontrol. Psykologien spillede en stor rolle som talerør for de samfundsinteresser, der krævede frigørelse fra denne disciplinering. Til gengæld yder psykologien i dag sin indsats i et nyt samfundsspil: Kravet om selvudvikling og kravet om, at vi skal tilegne os selvudviklingens idealer, hvis vi vil kvalificere os til deltagelse i det samfundsmæssige liv.

Overskrifterne og resuméerne til artiklerne i dette nummer om selvet signalerer utvetydigt, hvad artiklerne handler om. De handler om hvert sit hjørne af selvet, og de gør det med beundringsværdig klarhed. At emnet, selvet, er knap så klart, er ikke forfatterens skyld, og heller ikke redaktionens.

Under strengen bringer vi et indlæg fra Lars Hem, der retter en kritik mod nogle af de argumenter, der indeholdes i Jens Mammens teori om den menneskelige sans. Derefter følger et svar fra Jens Mammen.

Asger Vestergaard gav kort tid inden sin død i 1992 Søren Frølich sine noter til en artikel om spontan erindren, ytringstrang og evolution. Artiklen er et resultat af Søren Frølichs bearbejdning af disse noter.

Talli Ungar har på opfordring fra redaktionen udført en anmeldelse af forrige nummer af Psyke & Logos om psykologi og kønsforskning.

Ulric Neisser's artikel er et foredrag, som han holdt ved Aarhus Universitet i anledning af Psykologisk Instituts 25 års jubilæum.